

*Крисальна Ю.В.*, магістр,  
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

## **РЕЛІГІЙНІ КОНЦЕПТИ В НЕРЕЛІГІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ**

**(на матеріалі сучасних англomовних медійних текстів)**

*Стаття окреслює особливості оприявлення релігійних концептів у сучасному медійному просторі. Представлено авторське бачення поняття "нерелігійна комунікація". У статті подається класифікація вербалізаторів релігійних концептів у нерелігійній комунікації та огляд основних комунікативних завдань, що передбачають їх використання.*

**Ключові слова:** релігійний концепт, релігійна комунікація, вербалізація, нерелігійна комунікація, сучасний медійний простір.

Медійний простір, що включає друковані, аудіо (радіо, підкасти), відео (телебачення, відео підкасти), інтернет (блоги, соціальні мережі, сайти новин тощо) ресурси є одним із ключових засобів масового впливу, основним середовищем життєдіяльності сучасної людини. Релігійні концепти в медіа мають різноманітні форми оприявленнь як вербальних так і невербальних.

У царині гуманітарних наук наявний процес нашарування абстрактних термінів і понять, що призводить до понятійної і сутнісної дифузії, а згодом і дисперсії термінологічного апарату. Терміни "парадигма", "дискурс", "концепт" мають численні потрактування, що природно, зважаючи на їх нещодавнє введення і популяризацію в гуманітарній площині. Тож, введення поняття "релігійний концепт" вимагає особливої чіткості у розумінні поняття "концепт" взагалі.

Зарубіжна когнітивна лінгвістика, починаючи з 1970-х років, вивчає взаємозв'язки мовних структур поза мовленням, а саме когнітивні принципи і механізми не тільки на суто мовному рівні, залучаючи до розгляду основні засади мовної категоризації, а і на загальному формальному рівні, зважаючи на іконічність, мовну економію тощо. До проблеми концептів звертались такі дослідники як Уоллес Чейф, Чарльз Філмор, Джордж Лакоф, Рональд Лангакер, Леонард Талмі та інші.

У вітчизняній лінгвістиці існує три основні підходи до визначення поняття концепту. Культурологічний підхід розглядає мову лише як інструмент чи форму вербалізації концептів (Ю.С.

Степанов). Семантичний підхід зміщує акцент із концепту на мову і наголошує, що єдиним джерелом концептотворення є семантична структура лексеми (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Шмельов, Т.В. Булигіна). Лінгво-культурологічний підхід представляє позицію згідно якої концепт формується під час встановлення зв'язку між значенням слова та індивідуальним чи колективним досвідом, отже концепт є своєрідною посередньою ланкою між словом і реальністю (Д.С. Лихачов, К.С. Кубрякова).

У статті за основоположне обрано визначення М.В. Пименової: "концепт – це певне уявлення про фрагмент світу чи частину такого фрагменту, яке має складну структуру, що виражається різними способами і засобами. Концептуальна ознака об'єктивується у закріпленій і вільній формах поєднань відповідних мовних явищ – репрезентативів концепта. Концепт відображає категоріальні і ціннісні характеристики знань про деякі фрагменти світу. В структурі концепта відображаються ознаки, які є функціонально значущими для відповідної культури. Повний опис того чи іншого концепта, значущого для певної культури є можливим тільки у разі дослідження найбільшого набору засобів його вираження"[7].

Виходячи з цього визначення, релігійний концепт – це ментальне утворення, яке містить інформацію, що прямо чи опосередковано пов'язана з релігіями, релігійними вченнями, послідовниками та критиками цих учень, релігійним предметним рядом, аксіологічними, культурологічними, історичними, географічними характеристиками релігій; є результатом синтезу власного особистісного досвіду індивіда із загальним культурним, соціальним досвідом суспільства, і являє собою неодмінний складник особистісної концептосфери.

Поняття нерелігійної комунікації доцільно розглядати як антонімічне відносно "релігійної комунікації". Втім, термінологічні визначення ще знаходяться у стадії становлення. Серед зарубіжних науковців дослідження на рівні лінгвістики проводив Девід Крістал, який вивчав літургійні тексти в компаративному міжконфесійному аспекті [10]. Стефан О'Лірі і Бренда Брашер розглядають інтернет-простір і різноманітні вияви релігійної комунікації від "електронних церков", "релігійних форумів" та "ресурсів з єкуменічного діалогу" до антирелігійних гумористичних замальовок (наприклад, "молитва до сисадміна" як

пародія на "Отче наш"), які вже складно віднести до парадигми власне релігійної комунікації [12].

Браян Тернер досліджує соціологічний аспект релігійної комунікації і стверджує, що інформаційна сучасність призводить до споживацького ставлення до релігії, а, отже, до нівеляції її як аксіологічної домінанти [13].

Проблемою визначення поняття "релігійна комунікація" у зарубіжній лінгвістиці займався Томас М. Лессл. За його визначенням "релігійна комунікація метафорична, така, що не зводиться до жодної форми нефігуративного вираження; така, що визначає метафізичні об'єкти означення, які можна осягнути, втім неможливо визначити [11].

І.В. Бугаєва розглядає існуючі підходи у вітчизняній лінгвістиці [2]. Так, Л.П. Крисін виділяє "релігійно-проповідницький стиль" [5] Г.Г. Слишкін [9] та В.І. Карасик розрізняють "релігійний дискурс" [4]; Й.-П.ван Ноппен [Цит. за: 3] пропонує цілий лінгвістичний напрямок "теолінгвістика", який "намагається описати, як людське слово може бути використане відносно Бога, а також, яким чином мова функціонує в релігійних ситуаціях, в ситуаціях, які не відповідають жорстким стандартам безпосередньої односторонньої комунікації, і які, не дивлячись на це, співпадають з логікою його опису у відповідних формах, таких, як метафора чи мовленнєвий акт", – як зазначає вітчизняний теолінгвіст А.К. Гадомський [Цит. за: 3]. Сама І.В. Бугаєва підтримує підхід до розгляду реалій релігійної комунікації як "релігійного соціолекту – мовлення групи людей, об'єднаних ціннісними орієнтирами і соціальною установкою у різних комунікативних ситуаціях"[2].

У ході дослідження базовим вважалось визначення Н.Б. Мечковської, згідно якого власне "релігійна комунікація має два основних напрямки: від Бога до людини і від людини до Бога. Перший напрямок обумовлює існування таких жанрів релігійної комунікації, як Одкровення Бога і пророча проповідь Одкровення людям. З другим напрямком пов'язані богослужіння і молитва. Таким чином, Одкровення, проповідь і молитва є фундаментальними жанрами релігійної комунікації, а інші жанри є другорядними"[6]. Таке визначення суголосить із етимологічним значенням слова "релігія", яке Августин Блаженний тлумачив як "возз'єднання людини з Богом" (від лат. – reeligere) [1].

Зважаючи на потрактування Н.Б. Мечковської, нерелігійна комунікація – така, що не передбачає комунікативного зв'язку між людиною і Богом як задачі комунікації. Нерелігійна комунікація може торкатися тем пов'язаних із релігією, наприклад, звертаючись до релігійних подій чи явищ, описуючи чи характеризуючи їх. Так, на більшості сучасних сайтів новин інформація про церкву чи події, пов'язані з релігійним простором, представлені в розділі "Суспільство" і не є зразками релігійної комунікації, наприклад – новини про смерть патріарха [14], обрання нового Папи Римського [15] чи, навіть, королівське весілля (вінчання принца Уільяма та Кейт Мідлтон) [16].

У ході дослідження було застосовано дистрибутивно-систематичний, структурно-формалістичний, порівняльний методи, а також метод семантичного розгортання, елементи кількісного та компонентного аналізу. Після залучення цих методів нами було виявлено, що у нерелігійній комунікації використовується апеляція, зокрема і до релігійних концептів, з певною комунікативною метою: 1) для сакралізації та урочистості здебільшого у політичному, юридичному, дипломатичному дискурсах (наприклад: *So help me God* – остання фраза інавгураційної промови президента США [17] та спікера Палати Общин Британського парламенту *I ... do swear by All Mighty God ... so help me God* [18]); 2) апеляція до релігійного концепту як маркер ідентичності чи аксіологічна декларація (наприклад: напис на купюрі вартістю один американський долар "*In God we trust*"); 3) як аргумент до авторитету, шляхом цитування ("*Along with Shakespeare, the King James Bible is a high point of the English language...creating arresting phrases that move, challenge and inspire. One of my favourites is the line 'For now we see through a glass, darkly.' It is a brilliant summation of the profound sense that there is more to life, that we are imperfect, that we get things wrong, that we should strive to see beyond our own perspective.*") Prime Minister's King James Bible Speech. Friday 16 December 2013) [19]; 4) як історичні реалії (номінація учбових закладів, географічні назви *Oxford University: Jesus College, Corpus Christy, St. Hugh's, St. John's, St. Hilda's*); 5) як експресиви заохочення і благословіння, формули ввічливості (*May God bless you and may you have a long life.* [20], *(I said, 'My god, is it Ben Kingsley from Gandhi?' No, he's not coming.)* [21], *Is it wrong for me to respond to a post-sneeze " Bless*

*you " by saying, " Thanks, but I'm not religious [18]; та як негативні експресиви *Jeremiah Wright thundered forth with diatribes liting with such lines as " God damn America. " The radical direction of the Obama presidency was foreordained [22].**

Такий побіжний огляд медіапростору виявив широкий спектр і високий рівень частотності використання релігійних концептів та їх репрезентацій, що актуалізує дослідження форм вербалізації та невербального оприявлення релігійних концептів.

Досліджуючи медіапростір, можна виділити три групи вербалізаторів релігійних концептів у сучасній нерелігійній комунікації.

Перша група вербалізаторів – такі, що об'єктивно репрезентують релігійні концепти: називають (*God, Church, Priest*), описують, характеризують (*Holy Spirit, Orthodoxy*), локалізують їх щодо різних чинників: суспільства, місця, часу. Здебільшого зустрічається у нейтральних повідомленнях, наукових дослідженнях (наприклад історичних, культурологічних, мистецьких), офіційних промовах, державних документах.

Друга група представлена вербалізаторами, які негативно репрезентують концепти, серед них превалює пейоративна номінація, знижене семантичне комбінування. Здебільшого такі вербалізатори зустрічаються в політичному дискурсі, текстах антирелігійного змісту, на атеїстських сайтах, сайтах антирелігійного спрямування, пабліках у соціальних мережах. Ця група вербалізаторів актуалізується за наявності медіа-приводу – події, яка набуває популярності, через свою новизну (інтрузія патріарха Кирила), соціальну гостроту ("панк-молебень" Pussy Riot, акція FEMEN у Ватикані), або через спеціальний механізм штучної актуалізації медіаподії (наприклад, низка акцій FEMEN, освітлена у конкретних ЗМІ, репости у блогах з широкою і різноманітною аудиторією, репости у світовій мережі на рівні соціальних мереж, як результат: формування суспільної думки). Зазвичай, негативний образ (антирелігійна акція, конфлікт стереотипних уявлень і реальності у масовій свідомості) перекодовується у недовіру чи навіть ненависть до об'єкта негативного імідж-мейкінгу. Наприклад, створення у суспільній свідомості образів особистих недоліків релігійних ієрархів і перенесення їх на загальний образ церкви.

Значну частину вербалізаторів складає третя група, до якої входять лексичні одиниці, які цілком або частково втратили функцію репрезентації релігійного концепту чи перейшли у

когнітивне поле іншого концепту. Здебільшого – внаслідок маніпулятивних операцій. Такому перекодуванню сприяють створення глобалістичного середовища на засадах толерантності (наприклад постанова ЄС про заборону випуску монет євро у Словачії із зображенням Кирила і Мефодія з німбами) [24], концептуальна еkleктика на базі широкого розповсюдження різноманітних медіа форм (книги, серіали, інтернет сайти) із меланжованим вмістом концептів різноманітних релігійних вчень та практик (наприклад, у серіалах Charmed, The Angels of NY), десакралізація чи використання концепту з метою створення власного бренду (проведене у ході нашого дослідження анкетування респондентів віком від 12 до 65 років показало, що більшість респондентів (67 із 100) першою асоціацією з вербалізатором "Мадонна" мають відому співачку, при чому 23 з них не встановлюють асоціативний зв'язок з первинним значенням вербалізатора – концептом "Богородиця"), популяризація східних релігійних практик у межах проектів під гаслом "за здоровий спосіб життя", відсутність базової релігійної освіти на рівні культурологічного курсу в системі середньої школи, що призводять до ціннісної і культурологічної дезорієнтації особистості.

Отже, вербалізація та невербальне оприявлення релігійних концептів у нерелігійній комунікації мають велику комунікативну вагу в сучасному медіа просторі і є важливими чинниками впливу та формування масової свідомості. Глобалістичні тенденції призводять до аксіологічної реконструкції чи навіть деструкції релігійної частини концептосфери сучасної особистості, що може спричинити невідомні когнітивні зміни антропоцентричного простору. Систематизація, опис і аналіз сучасної нерелігійної комунікації уможливають запобігання таким деконструктивним процесам.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. *Августин Блаженный* О граде Божиєм. Цит за: *Рождественский Н.П.* Указ. соч. С. 137.
2. *Бугаева И.В.* Религиозная коммуникация // Бугаева И.В. – Режим доступу до статті – <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=124925>.
3. *Гадомский А.К.* Теоллингвистика: история вопроса// *А.К.Гадомський.* – Учен. зап. ТНУ. Т. 18 (57). № 1.Филология. – Симферополь: ТНУ, 2005. – С. 16-26.
4. *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс./ В.И.Карасик. – М: Гнозис, 2004. – 390 с.

5. *Крысин Л.П.* Религиозно-проповеднический стиль и его место в функционально-стилистической парадигме современного русского литературного языка // Л.П. Крысин – Поэтика. Стилистика. Язык и культура: Памяти Т. Г. Винокур. – М., 1996. – С. 135-138;

6. *Мечковская Н.Б.* Язык и религия. Лекции по филологии и истории религий // Н.Б.Мечковская [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Linguist/Mechkov/23.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Mechkov/23.php)

7. *Пименова М.В.* Душа и дух: особенности концептуализации./ М.В.Пименова – Кемерово: ИПК "Графика", 2004. – 386 с. – С.10

8. *Попова З.Д.* Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия). – С.18

9. *Слышкин Г.Г.* Лингвокультурные концепты прецедентных текстов/ Г.Г. Слышкин – АКД, Волгоград, 1999.

10. *David Crystal* A liturgical language in a linguistic perspective – New Blackfriars, 1964, – P. 148-56 Режим доступа до статті – <http://www.davidcrystal.com/books-and-articles>

11. *Tomas M. Lessl* Toward a Definition of Religious Communication: Scientific and Religious Uses of Evolution // Tomas M. Lessl – Journal of Communication & Religion – Режим доступа до статті: [http://www.fuminyang.com/michelle/Lessl\\_Definition.pdf](http://www.fuminyang.com/michelle/Lessl_Definition.pdf)

12. *Stephan D. O'Leary, Brenda E. Brasher.* The Unknown God of the Internet: Religious communication from the Ancient Agora to the Virtual Forum / O'Leary Stephan D., Brasher Brenda E// Philosophical Perspectives on Computer Mediated Communication – SUNY Press, 1996 – NY – P. 232-269. – Режим доступа до статті: [http://www.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=5Wvz4H5b9ZwC&oi=fnd&pg=PA233&dq=religious+communication&ots=SYvY9mUSaP&sig=QWаBgeBUqHneldK0FVxk1bBbumY&redir\\_esc=y#v=onepage&q=religious%20communication&f=false](http://www.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=5Wvz4H5b9ZwC&oi=fnd&pg=PA233&dq=religious+communication&ots=SYvY9mUSaP&sig=QWаBgeBUqHneldK0FVxk1bBbumY&redir_esc=y#v=onepage&q=religious%20communication&f=false)

13. *Brayan S.Turner* Religious speech The Ineffable nature of Religious Communication in the Information Age – Режим доступа до статті: <http://ross.mayfirst.org/files/turner-brian-religious-speech-ineffable-nature.pdf/>

#### **Список иллюстративних джерел:**

14. Russian Orthodox Church head dies – 14:44 GMT, Friday, 5 December 2008 BBC Режим доступа до матеріалу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7766625.stm>

15. *Election of Pope Francis* – 13 March 2013 Last updated at 22:43 GMT – Режим доступа до матеріалу: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-21778282>

16. Режим доступа до матеріалу: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/royal-wedding/>

17. Режим доступу до матеріалу:  
<http://www.youtube.com/watch?v=tQhWiRW-KKA>
18. Режим доступу до матеріалу:  
<http://www.youtube.com/watch?v=XZKWvGEHxII>.
19. Режим доступу до матеріалу:  
<http://www.number10.gov.uk/news/king-james-bible/>.
20. *City of djinns. Dalrymple, William. London: HarperCollins, 1993. 2329 s-units, 40836 words.*) Режим доступу до матеріалу: 533 BNC
21. *Transcript: Prime Minister's speech to the State Department Thursday 15 March 2012* Режим доступу до матеріалу:  
<http://www.number10.gov.uk/news/transcript-prime-ministers-speech-to-the-state-department>
22. Режим доступу до матеріалу: *Chivalry, Dollar Coins, and What to Say When an Atheist Sneezes 2011 (Feb 2011). Vol. 155, Iss. 2; p. 37*
23. Режим доступу до матеріалу: *R Emmett Tyrrell JrThe American Spectator, Obama, Obviously 2009 (Dec 2009/Jan 2010) Vol. 42, Iss. 10; pg. 98, 2 pgs)*
24. Режим доступу до матеріалу:  
<http://www.euractiv.com/culture/slovakia-removes-halo-euro-coin-news-516173>

Стаття до редакції надіслана 18.04.2013.

**Крисальная Ю.В.**, магістр,  
 Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

### **РЕЛИГИОЗНЫЕ КОНЦЕПТЫ В НЕРЕЛИГИОЗНОЙ КОММУНИКАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ СОВРЕМЕННЫХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ МЕДИАТЕКСТОВ)**

*В статье рассматриваются особенности репрезентации религиозных концептов в современном медийном пространстве. Обосновано авторское видение понятия "нерелигиозная коммуникация". В статье представлена классификация вербализаторов религиозных концептов в нерелигиозной коммуникации и приведен краткий обзор основных коммуникативных задач, предполагающих использование вербальной презентации религиозных концептов.*

**Ключевые слова:** *религиозный концепт, религиозная коммуникация, вербализация, нерелигиозная коммуникация, современное медиапространство.*



*Krysalna I.,*

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

## **RELIGIOUS CONCEPTS IN NON-RELIGIOUS COMMUNICATION (BASED ON THE CONTEMPORARY MEDIA TEXTS)**

*An article considers peculiarities of verbal and non-verbal representations of religious concepts in contemporary media environment. The notion 'non-religious communication' is defined. The article provides classification of types of verbal representation of religious concepts in non-religious communication and highlights basic communicative cases of representation of religious concepts.*

**Key words:** *religious concept, religious communication, verbal representation, non-religious communication, contemporary media environment.*

УДК 811.161.2'367.4'374

*Ксьондзик К.М., студ.,*

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

## **УКРАЇНСЬКИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ СЛОВНИК СЛОВСПОЛУЧЕНЬ З АД'ЕКТИВОМ**

*Статтю присвячено характеристиці принципів укладання електронного словника словосполучень з ад'ективом для їх автоматичного виділення із тексту; з'ясовано типологію та специфіку словосполучень, де ад'ектив виступає як у позиції головного слова, так і в ролі залежного.*

**Ключові слова:** *словосполучення, речення, ад'ектив, іменник, АСА (автоматичний синтактичний аналіз), електронний словник.*

У сучасну епоху інтенсивного розвитку комп'ютерних технологій зростає роль інформації, що служить визначальним чинником розвитку економічної, технічної і наукової сфер людської діяльності. Жодну значну проблему сьогодні не можна розв'язати без підключення лінгвістичного забезпечення до інформаційних процесів, адже дані, що циркулюють в інформаційних системах, існують у конкретних формах, наприклад, у вигляді компютерних словників, що набувають особливої актуальності в системах автоматичного опрацювання текстової інформації.